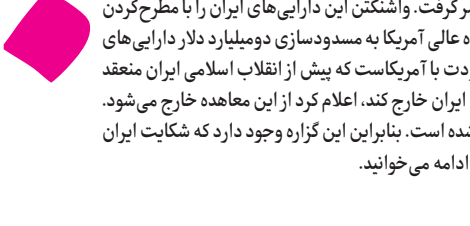

«شرق» در گفت‌وگو با کارشناس حقوق بین‌الملل بررسی کرد

شکایت ایران از آمریکا چالشی برای احیای برجام خواهد بود؟

روزنامه آمریکایی اینترنشنال بیزینس تایمز، روز گذشته ایران شکایت حقوقی خود در دادگاه عالی سازمان ملل برای آزادسازی میلیاردها دلار پول بلوکه‌شده‌اش در آمریکا را از سر گرفت. واشنگتن این داری‌های ایران را با مطرح‌کردن اتهاماتی مبنی بر دست‌داشتن ایران در حملاتی تروریستی مسدود کرده و معتقد است این مبالغ باید به قربانیان این حملات ادعایی تعلق بگیرد. تهران پیش از این در سال ۲۰۱۶ و پس از آنکه دادگاه عالی آمریکا به مسدودسازی دومیلیارد دلار داری‌های ایران و تعلق گرفتن آن به بازماندگان حملات نسبت داده‌شده به ایران حکم داد. از واشنگتن به دادگاه سازمان ملل در لاهه شکایت کرد. ایران معتقد است مسدودسازی این پول‌ها، نقض پیمان مودت با آمریکاست که پیش از انقلاب اسلامی ایران منعقد شده بود. آمریکا در سال ۲۰۱۸ و پس از آنکه دادگاه بین‌المللی لاهه در پرونده‌ای جداگانه به واشنگتن حکم داد کلاهای بشردوستانه را برای ایران از لیست تحریم‌های مرتبط با پرونده هسته‌ای ایران خارج کند. اعلام کرد از این معاهده خارج می‌شود. جلسه استماع دیروز که قرار است نمایندگان آمریکا چهارشنبه به آن پاسخ دهند. در حالی برگزار شد که تلاش‌های دیپلماتیک برای احیای توافق هسته‌ای ایران هنوز به نتیجه ملموسی منتهی نشده است. بنابراین این گزاره وجود دارد که شکایت ایران می‌تواند به چالشی برای احیای برجام منجر شود. ازین‌رو «شرق» در گفت‌وگو با مهدی ذاکریان، استاد دانشگاه و تحلیلگر ارشد حقوق بین‌الملل، به بررسی دقیق‌تر این مسئله پرداخته است که در ادامه می‌خوانید.

خارج شود، تا یک سال پس از اعلام خروج باز طرف مقابل می‌تواند شکایت خود را داشته باشد. درحالی‌که شکایت ایران به سال ۲۰۱۶ بازمی‌گردد. ضمناً در خود عهدنامه مودت هم مکانیسم‌هایی برای حل‌وفصل اختلافات ایران و آمریکا مطرح شده است. اولین مکانیسم راه‌حل دیپلماتیک است؛ یعنی اگر یکی از دو طرف از طرف مقابل شکایت داشت، می‌توان از طریق گفت‌وگو، مذاکره و دیپلماسی آن را حل‌وفصل کرد. اگر مشکل با دیپلماسی حل نشد، آن موقع عهدنامه اجازه داده است که یکی از دو طرف از طرف مقابل شکایت کند. اینجاست که می‌بینیم طیف مخالف و منتقد دیپلماسی، گفت‌وگو و مذاکره تا چه حد اشتباه می‌کردند. اگر مذاکره، دیپلماسی، قرارداد و توافقی وجود نداشت، ایران نمی‌توانست مسئله شکایت از آمریکا را مطرح کند.

● **روی دو مقوله «قدرت بین‌الملل» و «حقوق بین‌الملل» تمرکز کنیم.** در این رابطه برخی از حقوق‌دانان معتقدند قدرت بین‌الملل تعیین‌کننده حقوق بین‌الملل است، ازاین‌رو حتی اگر ایران در این شکایت پیروز شود، بازهم برنده اصلی ایالات متحده آمریکاست؛ چراکه با قدرت بین‌المللی خود می‌تواند رای دادگاه را نادیده بگیرد. شما قائل به این گزاره هستید؟

به‌هیچ‌عنوان؛ چون مبنای حقوق بین‌الملل به نظم، قواعد، توافقات و معاهدات بین‌المللی بازمی‌گردد و بنابراین در حقوق بین‌الملل قدرت تعیین‌کننده نیست. آن چیزی تعیین‌کننده است که مبنا و منابع حقوقی داشته باشد. منابع حقوقی جمهوری اسلامی ایران در شکایت از آمریکا هم به کنوانسیون‌ها و قراردادهای بین‌المللی بازمی‌گردد که یکی از آنها همین عهدنامه مودت است. پس حقوق بین‌الملل، آرا و رویه‌های قضائی نمی‌توانند بر اساس قدرت بین‌الملل تغییر پیدا کنند. شاید از دیپلمات‌ها و کارشناسان روابط بین‌الملل این سؤال پرسیده شود و آنها اعتقاد داشته باشند که مبنای حقوق بین‌الملل به قدرت بین‌الملل بازمی‌گردد و هر کشوری که قدرت و زور دارد، می‌تواند حقوق بین‌المللس را هم به نفع خود مصادره کند. البته این نگاه چندان غلط نیست اما صرف استناد به مقوله‌ای به نام قدرت بین‌الملل در حقوق بین‌الملل تعیین‌کننده نیست. دیوان دادگستری بین‌المللی مبنای قضاوت خود را روی این قرار نمی‌دهد که قدرت ایران بیشتر است یا آمریکا و به همین دلیل به نفع تهران یا واشنگتن رای بدهد. مبنای رای دیوان، ادله و استنادات حقوقی دوطرف است. هرکدام که استدلال حقوقی و منطقی قانونی قوی‌تری داشته باشد، بدون شک رای به نفع او صادر می‌شود.

● **روزنامه آمریکایی اینترنشنال بیزینس تایمز اعلام کرد ایران روز گذشته در جلسه‌ای در دادگاه بین‌المللی لاهه شکایت خود از واشنگتن درباره پول‌های بلوکه‌شده ایران در آمریکا را از سر گرفت.** پیش از ورود به مسئله حقوقی، آیا این از سرگیری شکایت ایران از آمریکا در حوزه پول‌های بلوکه‌شده ارتباطی با برخی حجه‌سازی‌ها و اتهام‌زنی‌های واشنگتن مانند تلاش تهران برای ترور جان بولتون، مایک پمپئو، ترور سلمان رشدی و ... دارد؟ آیا هم‌زمانی این شکایت با بیست‌ویکمین سالگرد ۱۱ سپتامبر اتفاقی است؟ به نظر من اساساً بین این دو مسئله ارتباطی وجود ندارد.

● **چرا؟**

چون مسئله شکایت حقوقی ایران از آمریکا به دادگاه بین‌المللی لاهه مربوط به سال ۲۰۱۶ میلادی است، منتها نکته اینجاست که فرایند بررسی شکایت در دیوان بین‌المللی فرایندی طولانی است؛ اول باید این شکایت ثبت شود و بعدد از آن باید منتظر احراز صلاحیت بود. در زمان احراز صلاحیت باید دلایل موافق و مخالف احراز صلاحیت توسط خود دادگاه اعلام شود. بعد از آن جلسه استماع برگزار می‌شود و از هر دو طرف سؤالاتی را مطرح می‌کنند. پرونده شکایت ایران اکنون در مرحله استماع قرار دارد؛ یعنی ایران دلایل خود را برای شکایت از آمریکا به‌واسطه بلوکه‌کردن پول‌های خودش مطرح کرده و چهارشنبه قرار است آمریکا پاسخ خود را در جلسه استماع ارائه دهد. پس ایران پرونده شکایت خود را از آمریکا احیا نکرده است. متأسفانه خیررسانی در این رابطه به‌طور ناقص انجام شده است؛ یعنی به‌گونه‌ای خبر داده شد که گویا ایران دوباره پرونده شکایت از آمریکا را از سر گرفته است. این غلط است. اکنون پرونده شکایت سال ۲۰۱۶ ایران از آمریکا به مرحله‌ای رسیده است که تهران و واشنگتن باید در جلسه استماع دلایل خود را ارائه کنند.

● **برخی از حقوق‌دانان اعتقاد دارند نقطه اتکای ایران برای شکایت از آمریکا به عهدنامه مودت بین دو طرف بازمی‌گردد.** بسا اقدام دونالد ترامپ در خروج از این عهدنامه، ایران کماکان می‌تواند به آن (عهدنامه) استناد کند؟

قطعاً.

● **چگونه؟**

مرحله ثبت شکایت ایران از آمریکا به پیش از اقدام دونالد ترامپ برای خروج از عهدنامه مودت دو کشور بازمی‌گردد. افزون بر آن اگر یکی از طرفین از عهدنامه مودت

تحریم‌های گسترده و نهایتاً اشغال نظامی مواجه شد. اما در مقابل برای مثال اسرائیل از قطع‌نامه‌های شورای امنیت تبعیت نمی‌کند و تاکنون کرانه باختری و بلندی‌های جولان را ترک نکرده است. اما چون دارای قدرت و نفوذ در روابط بین‌الملل است، تبعات آن در حد برخورد‌های سیاسی و دیپلماتیک مقطعی بوده است.

● **پس اگر در نهایت ایران بتواند رای دیوان را به نفع خود رقم بزند، آیا بیشتر از یک دستاورد سمبلیک و نمادین دیپلماتیک به دست خواهد آورد؟** چون مبنای پیروزی وادارکردن آمریکا به پذیرش رای دیوان است، درحالی‌که ایالات متحده می‌تواند از آن تبعیت نکند.

من تصورم این است که ایران در صورت پیروزی در این شکایت می‌تواند به دستاوردهایی فراتر از دستاوردهای نمادین و سمبلیک دیپلماتیک دست پیدا کند؛ چون پیروزی‌های حقوقی مقدمه‌ای برای مشروعیت‌بخشی به پیروزی‌های دیپلماتیک و سیاسی خواهد بود. پس اگر ایران بتواند با منطقی قوی حقوقی رای در دیوان را به نفع بکشاند و به موازاتش از مؤلفه‌های قدرت سخت بهره بگیرد، یقیناً آن زمان اقدامات بعدی تهران دارای مشروعیت است؛ درصورتی‌که پیش از آن ایران هر اقدامی را انجام دهد، می‌تواند تمام خواسته‌ها، حتی خواسته‌های بحق ما را هم زیر سؤال ببرد.

● **این شکایت می‌تواند چالشی برای مسیر احیای برجام ایجاد کند؟**

خیر من معتقدم بیگیری و حضور مؤثر و مقتدرانه ایران در محاکم بین‌المللی منجر به این می‌شود که ما با افزایش قدرت دیپلماتیک، امتیازات بیشتری از طرف مقابل بگیریم. چون ایران در مسیر جنگ، تنش و نزاع با آمریکا این شکایت در دیوان مطرح نکرده است؛ آمریکا و ایران به یک اختلاف رسیده‌اند و در کنار آن منشور سازمان ملل هم این حق را برای تمام کشورها قائل است که در دیوان شکایت کنند. ایران معتقد است بر اساس عهدنامه مودت، آمریکا مفاد آن را نقض کرده است. پس از ثبت شکایت ایران، دیوان هم صلاحیت خود را احراز کرده است که می‌تواند به این شکایت ایران رسیدگی کند. بنابراین شکایت ایران منافاتی با مذاکرات هسته‌ای و احیای برجام ندارد و اتفاقاً این شکایت می‌تواند در راستای تقویت توافق هسته‌ای عمل کند.

● **شما جزء آن دسته از استادان و حقوق‌دانانی هستید که علاوه بر حوزه نظری و آکادمیک در حوزه عملی هم با برگزاری شبیه‌سازی جلساتی مانند دیوان لاهه، شورای امنیت و ... سعی داشته‌اید تیم حقوقی و دیپلماتیک ایران را در مسیر بهتری هدایت کنید.** آیا این شبیه‌سازی‌ها توانسته است به تقویت توان تیم حقوقی و قضائی ایران کمک کند؟

بسیار زیاد. اتفاقاً پیش از اینکه دیوان صلاحیت خود را درخصوص شکایت ایران احراز کند، ما شبیه‌سازی این جلسه دیوان را در داخل کشور با همکاری خود سازمان ملل انجام دادیم. در این جلسه شبیه‌سازی استادان برجسته حقوق بین‌الملل، دانش‌آموختگان دکترای حقوق بین‌الملل، محققان، قضات، وکلا و ... حضور داشتند و پرونده از دو نگاه ایران و آمریکا بررسی شد. در این جلسه تمام تکنیک‌ها و رویه‌های قضائی و حقوق بین‌الملل پیش‌بینی شد. بنابراین معتقدم یکی از کارهای ارزشمندی که به واقع می‌تواند منافع جمهوری اسلامی ایران را به شکل جدی حفظ و تقویت کند و اتفاقاً یکی از کارهای کم‌هزینه هم هست، به برگزاری جلسات شبیه‌سازی دیوان، شورای امنیت و ... بازمی‌گردد. این قبیل جلسات یقیناً به تقویت توان تیم قضائی، حقوقی و دیپلماتیک ایران کمک شایانی می‌کند. برای مثال آقای رئیسی برای حضور در مجمع عمومی سازمان ملل به نیویورک سفر کرده، اما آیا تاکنون دولت سیزدهم جلسه شبیه‌سازی مجمع را در داخل کشور انجام داده است تا توان و قدرت سیاسی رئیس‌جمهور در مجمع سازمان ملل به محک گذاشته شود؟ آیا مهارت‌های آقای رئیسی در این جلسات شبیه‌سازی مورد آزمون قرار گرفته است؟ اتفاقاً همین ۳۱ شهریور جلسه شبیه‌سازی شورای امنیت را داریم؛ این هفتمین جلسه شبیه‌سازی شورای امنیت است. ما در شش دوره گذشته پرونده‌هایی مربوط به کریمه، یمن، سوریه و ... بررسی کردیم. جالب اینجاست که نتایج آن جلسات شبیه‌سازی بسیار نزدیک به واقعیت بود.

ریمونندویل

RAYMOND WEIL
GENEVE

SARMAN Co.

No. 1832, Dr. Shariati St., Next to Pol-E-Roomi, Tehran - Iran